

De Hofstra-voorstellen: een zachte dood gestorven

DRS. A. G. J. HASELBEKKE

Inleiding

Tegelijk met de aanbidding van de jongste Miljoenennota heeft het kabinet-Van Agt, in een afzonderlijke brief aan de Tweede Kamer, aangekondigd de eind 1977 door prof. Hofstra gedane voorstellen op het gebied van een inflatieneutrale belastingheffing niet te zullen overnemen 1). Met dit eindoordeel van het kabinet kwam een voorlopig einde — het parlement heeft in deze natuurlijk het laatste woord — aan de twee jaar durende onzekerheid omtrent het lot van de Hofstra-voorstellen. Het kabinet gaf er de voorkeur aan te volstaan met het opheffen van enkele knelpunten. Voor de winstsfeer werd een „inflatiecorrectie” voorgesteld die gekoppeld is aan de voorraden. In de privé-sfeer zou f. 700 aan ontvangen rente moeten worden vrijgesteld van belasting, terwijl de aftrekbaarheid van betaalde rente — met uitzondering van rente op schulden die zijn aangegaan voor de tot hoofdverblijf dienende eigen woning — binnen bepaalde grenzen aan banden zou moeten worden gelegd.

De Tweede Kamer gedoogde niet dat tussen de algemene politieke en de financiële beschouwingen door, ook en passant nog even de Hofstra-voorstellen onder tafel werden geschoven. De minister van Financiën gaf tijdens eerdergenoemde financiële beschouwingen toe dat hij zelf ook niet (meer) zo erg gelukkig was met de gevolgde procedure 2). Dit heeft geleid tot een vervolgbrief (van 30 november jl.) aan de Tweede Kamer waarin een nadere uiteenzetting wordt gegeven van de overwegingen op grond waarvan het kabinet tot zijn afwijzende beslissing is gekomen 3). Aan de hand van deze nota zou in een later stadium met de vaste Commissie voor Financiën over dit besluit van gedachten kunnen worden gewisseld.

Doordat de toezending aan de Kamer geschiedde vlak vóór de geruchtmakende kwestie rond de kernwopenproblematiek, heeft bedoelde brief niet die aandacht gekregen die zij — gelet op het belang van de zaak waar het hier om gaat — verdiende. In dit artikel zal bij een aantal kabinetsoverwegingen met

betrekking tot de Hofstra-voorstellen worden stilgestaan.

Hoofdpijnen van de overwegingen

Alvorens in de volgende paragrafen wat dieper op enkele onderdelen in te gaan, wordt eerst nog in het kort een overzicht gegeven van de hoofdlijnen van de overwegingen die door het kabinet zijn aangevoerd ter verdediging van zijn negatieve besluit.

- De reikwijdte van de maatregelen in de sfeer van de inflatieneutrale belastingheffing zou naar het oordeel van het kabinet zodanig behoren te zijn dat de onevenwichtigheden die thans als ernstige verstoringen worden gezien zouden worden opgeheven: deze verstoringen liggen in de winstsfeer, met name op het gebied van de voorraden en in de privé-sfeer met name bij de belasting over renteinkomsten die in procenten van de hoofdsom niet of nauwelijks hoger zijn dan de inflatie. De Hofstra-voorstellen zijn niet specifiek gericht op het opheffen van deze knelpunten; de door het kabinet voorgestelde maatregelen zijn dat wél.
- Invoering van de Hofstra-voorstellen zal uitvoeringstechnische problemen met zich brengen voor het bedrijfsleven en tot een aanzienlijke taakverzwaring voor de belastingdienst leiden. Gelet op de vele taken die de belastingdienst thans reeds dient te vervullen heeft die taakverzwaring in de

oordeelsvorming van het kabinet een belangrijke rol gespeeld.

- De economische gevolgen die voortvloeien uit de volledige invoering van de Hofstra-voorstellen zijn naar het oordeel van het kabinet ingrijpend. Wat betreft de winstsfeer wordt gezezen op het feit dat de verdeling van het met de inflatiecorrectie gemoeide bedrag over de verschillende ondernemingen vanuit de overige doelstellingen van het beleid niet te rechtvaardigen is. Wat de privé-sfeer betreft zal de door Hofstra voorgestelde beperking van de hypotheekrente-aftrek ernstige gevolgen hebben voor de woningmarkt en daarmee voor de werkgelegenheid in de bouwsector, terwijl bovendien strijdigheid met de doelstelling betreffende de bevordering van het eigen-woningbezit moet worden geconstateerd.

De economische gevolgen van de Hofstra-voorstellen

De winstsfeer

De verdeling van de inflatiecorrectie in de winstsfeer over de verschillende ondernemingen acht het kabinet niet aanvaardbaar. In de brief van 30 november wordt enig cijfermateriaal gepresenteerd dat deze opvatting moet ondersteunen. Op basis van gegevens ontleend aan de aangiften vennootschapsbelasting wordt voor één jaar, namelijk voor 1976, een verdeling van de inflatiecorrectie over diverse bedrijfstakken berekend.

De „onevenredigheid” van die verdeling komt goed tot uitdrukking als wordt gekeken naar de gemiddelde bedragen die per onderneming in de verschillende bedrijfstakken zouden worden ontvangen resp. zouden moeten worden betaald. Dit is geïllustreerd in onderstaande tabel (die is afgeleid uit

- 1) Rapport Inflatieneutrale belastingheffing, kamerstuk 14 932, nr. 2, zitting 1979-1980.
- 2) Zie de Handelingen van de Tweede Kamer, zitting 1979-1980, nr. 2, en dan met name de blz. 240 en 294.
- 3) Kamerstuk 14 932, nr. 4, zitting 1979-1980.

Tabel 1. Gemiddeld bedrag van de inflatiecorrectie per bedrijf en per bedrijfstak (bij 4% inflatie) a)

	Bedrijven met		Alle bedrijven (× f. 1.000)
	pos. fiscaal eigen vermogen (× f. 1.000)	neg. fiscaal eigen vermogen (× f. 1.000)	
Delfstoffenwinning	1.270	- 60	1.001
Industrie	320	- 110	240
Handel, hotel, reparatie	90	- 160	40
Zakelijke dienstverlening	180	- 200	10
Overige	180	- 160	10
Totaal	190	- 160	120

a) I.v.m. de grofheid van het cijfermateriaal zijn de bedragen afgerond op f. 10.000. Negatieve bedragen duiden op een belastingnadeel voor de onderneming.

tabel 4.1 (blz. 15) van de brief van 30 november), waarbij er uitdrukkelijk op wordt gewezen dat het hier gegevens betreft over 1976.

Het is op grond van deze cijfers dat het kabinet tot de conclusie is gekomen dat „de correctie tot een lastenverdeling (leidt) die maatschappelijk en economisch als niet verantwoord moet worden gezien. Dit laatste is het gevolg van het feit dat de correctie haar aangrijpingspunt heeft bij het fiscale eigen vermogen in de onderneming. De bedrijven met een relatief groot eigen vermogen komen daardoor in het bezit van een betrekkelijk grote lastenverlichting” 4). Hierbij kunnen enkele kanttekeningen worden geplaatst.

1. Een niet onbelangrijk deel van de voor de inflatieneutrale belastingheffing gereserveerde bedragen is in de jaren 1978 en 1979 aangewend in een richting die qua verdeling ruwweg dezelfde resultaten geeft als hierboven vermeld. De tijdelijke maatregelen in de winst sfeer bestonden namelijk uit een winstaf trek die — evenals in de Hofstra-voorstellen — gekoppeld was aan het fiscale eigen vermogen. In 1978 was er daarnaast ook nog een algemene winstaf trek: deze werd echter in 1979, mede als gevolg van de felle kritiek die dit onderdeel van de tijdelijke maatregelen in de Kamer ontmoette, niet verlengd. In 1980 zouden de tijdelijke maatregelen vervangen moeten worden door de maatregelen die door het kabinet zijn voorgesteld (met geheel andere verdelingsconsequenties). De procedure die de Kamer ten aanzien van de behandeling van de Hofstra-voorstellen heeft afgedwongen, heeft het kabinet ertoe gebracht haar voornemen een wetsontwerp in te dienen over de door haar voorgestane pragmatische oplossing niet uit te voeren. Daarom zouden voor 1980 opnieuw tijdelijke maatregelen moeten worden genomen. De minister van Financiën schrijft hieromtrent in een brief aan de Kamer 5): „Het meest waarschijnlijke is dan dat zal worden voorgesteld het in 1979 geldende regime van zogenaamde pré-Hofstra maatregelen nog een jaar te bestendigen”. Met andere woorden, ook in 1980 zal een bedrag aan het bedrijfsleven ter beschikking worden gesteld (ongeveer f. 0,6 mrd.) waarvan althans het deel dat in de sfeer van de vennootschapsbelasting terecht komt een verdeling kent die gemeten naar de eigen maatstaven maatschappelijk en economisch gezien onaanvaardbaar is voor het kabinet. Wie dit nog begrijpt mag het zeggen.

2. Een tweede kanttekening die kan worden gemaakt betreft de verdelings-effecten van de pragmatische oplossing die het kabinet voorstaat voor de winst-sfeer, i.c. de „inflatiecorrectie” op de voorraden. In de brief van 18 september, waarin dit voorstel wordt gedaan, wordt op geen enkele wijze ook maar een indicatie van de verdelingseffecten van dit

alternatief gegeven. Ook in de vervolgbrief wordt aan dit aspect geen aandacht besteed. Over de maatschappelijke en economische aanvaardbaarheid wordt met geen woord gerept. Voor een, vanuit de verdelingsoptiek gezien, eerlijke beoordeling van de Hofstra-voorstellen zou het kabinetsvoorstel ook de verdeling van het met de „inflatiecorrectie” gemoeide bedrag over de bedrijfstakken bekend moeten zijn. Bij de algemene financiële beschouwingen in de Tweede Kamer van 9-11 oktober jl. zei de heer Van Amelsvoort (CDA) over het verdelingsaspect onder meer het volgende: „De regering zegt, dat bij een correctie zoals zij door de heer Hofstra wordt voorgesteld, bedrijven met veel eigen vermogen worden bevoordeeld ten opzichte van bedrijven met weinig eigen vermogen. Nu komt het kabinet zelf met een voorstel tot het geven van verlichting op basis van de voorraden die een bedrijf heeft. Het ligt voor de hand, dat dan wordt tegengeworpen, dat hiermee bedrijven met veel voorraden worden geholpen, in tegenstelling tot bedrijven met weinig voorraden. Deze werkwijze lijkt mij *meer willekeurig* dan de andere” 6) (cursivering van mij).

De privé-sfeer

De problemen in de privé-sfeer liggen met name op het terrein van de beperking van de hypotheekrente-af trek. In de eerste brief (van 18 september) wordt hieromtrent gesteld dat: „Gevreesd moet worden dat integrale invoering van een dergelijke beperking, ook bij inachtneming van een overgangsregeling, ernstige gevolgen zal hebben voor de werkgelegenheid in de bouwsector. Bovendien zou zo'n maatregel toch wel haaks staan op het overigens gevoerde beleid, dat erop is gericht het eigen-woningbezit te bevorderen” 7).

In de nadere brief (van 30 november) wordt een analyse gegeven ter onderbouwing van de zojuist genoemde ernstige gevolgen. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de gevolgen voor nieuwbouwwoningen en voor bestaande woningen.

Ten aanzien van de *nieuwbouwwoningen* wordt opgemerkt dat de verhoging van de woonlastenquote met enkele punten, als gevolg van de beperking van de hypotheekrente-af trek, in de gepremieerde sector tot een vermindering van de vraag zal leiden, omdat een bepaald belastbaar inkomen als barrière voor toetreding tot dit onderdeel van de woningmarkt wordt gehanteerd. In de vrije sector zullen de gevolgen van een verminderde rente-af trek sterk zijn; dit geldt met name voor de hoogste prijsklasse. De negatieve gevolgen voor de werkgelegenheid die hieruit voortvloeien zullen enigszins worden gemitigeerd door een toeneming van de vraag naar huurwoningen. Het aanbod van huurwoningen zal echter voorshands niet sterk

kunnen worden uitgebreid gelet op de terughoudende belangstelling van institutionele beleggers voor de premie-huursector.

Ten aanzien van de markt voor *bestaande eigen woningen* wordt opgemerkt dat ook hier een vraagvermindering en een vraagverschuiving naar lagere prijsklassen zal optreden, waaruit vermoedelijk een reële prijsdaling (met name voor de duurdere woningen) zal voortvloeien.

Ook hierbij zijn enkele kanttekeningen op hun plaats.

1. In de eerste plaats kan worden opgemerkt dat de permanente vraaguitval in de gepremieerde sector zou kunnen worden opgevangen door het optrekken van de inkomensgrenzen die voor toelating tot deze huizen categorie worden gehanteerd. Op deze wijze zou een verschuiving tussen goedkope vrije-sector en dure premiewoningen kunnen worden bewerkstelligd (hieruit resulteert een vraaguitval in de sfeer van de vrije-sectorwoningen die vermoedelijk niet op korte termijn zal kunnen worden opgevangen). Het budgettaire effect van deze operatie zal, ervan uitgaande dat het aantal gesubsidieerde woningen niet verandert, neutraal kunnen zijn. De mensen met een laag inkomen die onder het huidige systeem nog net wel, maar onder het Hofstra-systeem net niet meer een premiewoning kunnen kopen vallen bij deze opzet uiteraard uit de boot. Als dit vanuit politiek oogpunt niet gewenst wordt geacht en men aan de bevordering van het eigen-woningbezit daadwerkelijk prioriteit wil toekennen, dan zou dit probleem kunnen worden opgelost door op de begroting van Volkshuisvesting een bedrag vrij te maken waarmee aan de laagste-inkomstrek-kers een verhoging van de bestaande subsidies kan worden gegeven. In dat geval zou ook de hierboven gesignaleerde vraaguitval naar de goedkopere vrije-sectorwoningen kunnen worden onder-vangen. De vraagverschuiving en de vraaguitval in de hoogste prijsklasse van de vrije sector, zal negatieve gevolgen voor de werkgelegenheid hebben, al valt over de ernst van die gevolgen te twisten. Het is de vraag of de negatieve effecten bij een overgangstermijn voor de beperking van de hypotheekrente-af trek van 10 of 15 jaar zo ernstig zullen zijn als in de brief van 30 november wordt gesteld en wel om de volgende redenen:

a. De mogelijkheid naar een goedkopere prijsklasse te verschuiven zal veelal de vorm krijgen van een verschuiving naar woningen met een (iets) geringere

4) Kamerstuk 14 932, nr. 4, blz. 35.

5) Kamerstuk 14 932, nr. 3, blz. 1.

6) Handelingen van de Tweede Kamer, zitting 1979-1980, nr. 2, blz. 197.

7) Kamerstuk 14 932, nr. 2, blz. 5.

inhoud (m³); op de grondkosten valt in het algemeen niet veel te besparen. Het aanbod zal zich — gelet op het feit dat het veelal niet om grote projecten gaat, maar om individuele opdrachten — vrij snel bij deze verschuiving in de vraag aanpassen. Dit impliceert dat de vraag naar het aantal nieuwbouwwoningen — afgezien van de vraaguitval aan de voet, i.c. de verschuiving naar de premiesector — niet of nauwelijks behoeft te wijzigen. Er zal alleen een verandering optreden in het productiepatroon in de richting van (iets) kleinere en daardoor goedkopere woningen (om voor de hoogste inkomens een jaarlijks belastingnadeel van zeg f. 2.000 te kunnen opvangen zou de hypotheeklast met ruwweg f. 30.000 à f. 40.000 moeten worden verminderd). Dit heeft uiteraard gevolgen voor de bouwtijd en dus ook voor de werkgelegenheid, maar deze effecten zullen geringer zijn dan wanneer ook een vermindering van het aantal nieuwbouwwoningen wordt ingecalculeerd.

- b. Kopers van een huis in de hoogste prijsklasse zullen, gelet op de inkomens die zij moeten verdienen om o.a. rente en aflossing te kunnen betalen, een inkomenseffect van de beperking van de rente-af trek ervaren dat relatief gezien weliswaar even groot als of groter zal zijn dan bij de lagere-inkomens-trekkers, maar de mogelijkheid tot compensatie binnen het consumptiepakket zal voor hen ook aanmerkelijk groter zijn, waardoor de stijging van de woonlastenquote beter kan worden opgevangen. Hiermee wil niet zijn ontkend dat ook mensen met „eenvoudige” inkomens dure huizen kopen, maar zij kunnen dat in het algemeen slechts dank zij de op de vorige woning(en) behaalde onbelaste vermogenswinsten. De hypotheeklast in relatie tot het inkomen zal voor deze mensen niet veel (kunnen) afwijken van die met een soortgelijk inkomen in goedkopere woningen.

Samenvattend kan worden gesteld, dat bij een aanpassing van de inkomensgrenzen voor de premiekoopsector de negatieve gevolgen voor de werkgelegenheid kunnen worden beperkt tot enerzijds de vraaguitval die per saldo in de sfeer van de vrije-sectorwoningen zal optreden als gevolg van een verschuiving naar de gepremieerde sector en anderzijds de verschuiving binnen de vrije sector in met name de hoogste prijsklasse naar iets goedkopere (c.q. veelal kleinere) woningen met een iets geringere bouwtijd. Dit tweeledige negatieve effect zou kunnen worden opgevangen door meer goedkope premiekoopwoningen te bouwen en gelijktijdig een verhoging aan te brengen in de subsidiebedragen voor de laagste-inkomens-trekkers. Ter financiering hiervan zouden de eventuele dekkingsoverschotten

die resulteren uit de Hofstra-voorstellen (zie volgende paragraaf) kunnen worden gebruikt.

2. Een tweede kanttekening — en daarmee zitten we meteen bij een van de volgende knelpunten in de Hofstra-voorstellen — betreft de inkomenseffecten van de beperking van de rente-af trek. Zonder op de details van de berekeningen in te gaan kan worden vermeld, dat voor het eerste jaar na invoering deze effecten uiteenlopen van 0,4% van het inkomen na aftrek van belasting en rentebetaling (!) bij f. 30.000 inkomen tot 0,8% bij f. 100.000, dit alles bij 4% inflatie, 8% rente en een overgangstermijn van 15 jaar. Bij een iets hogere inflatie en rente (6 resp. 10%) belopen deze inkomenseffecten 0,7 resp. 1,7%. De jaarlijkse toeneming van deze lasten in de eerste 5 jaar bedraagt in het eerste geval, afhankelijk van het inkomen 0,3 tot 0,7% per jaar, in het tweede geval 0,6 tot 1,3%. Varianten op deze berekening met andere inflatie- en rentepercentages (die in bijlage D van de brief zijn gepubliceerd) geven inkomensmutaties die binnen de hierboven gegeven marges vallen.

**Deze rubriek wordt verzorgd
door het Fiscaal-Economisch Instituut
van de Erasmus Universiteit Rotterdam**

In deze voorbeelden is gewerkt met een hypotheek die 4× het inkomen bedraagt. Bij een hypotheek van maximaal 3× het inkomen — hetgeen veelal de bovengrens is waartoe het bankwezen wil gaan — moeten de inkomenseffecten met ruwweg een kwart worden verminderd. Bij de beoordeling van deze cijfers dienen twee zaken goed in het oog te worden gehouden.

- De vermelde inkomenseffecten gelden bij de gegeven inkomensniveaus alleen voor die mensen die vrij recent een huis hebben gekocht. Bij overeenkomstige inkomens als vermeld in de brief met een hypotheek die al enige jaren loopt zullen de inkomenseffecten geringer zijn, omdat de verhouding tussen de (veelal vaste) hypotheeklasten en het gestegen inkomen in het algemeen kleiner zal zijn dan die van de pas toegetreden.
- De meeste mensen met hypotheekrente-af trek (nl. ruim driekwart) behoren tot de categorie werknemers. Deze krijgen jaarlijks, via de prijscompensatie, een vergoeding voor de gestegen woonlasten zoals die zijn opgenomen in het consumptiegoederenpakket dat ten grondslag ligt aan het prijsindexcijfer. Het betreft hier de huurstijging waarmee de huurders van woningen jaarlijks worden geconfronteerd. De eigenaar-bewoner kent — binnen zekere grenzen — in het algemeen geen stijgende directe woonlasten, omdat rente en aflossing meestal

voor een langere periode vastliggen. De stijging van de woonlasten bij invoering van de Hofstra-voorstellen vindt aldus (ten dele) een compensatie in de via de prijscompensatie verkregen vergoeding voor de stijging van de huurprijzen.

De budgettaire aspecten

De kabinetsvoorstellen tot oplossing van de knelpunten die thans het meest worden gevoeld zijn in een zodanig budgettaire jasje gestoken, dat de nog aanwezige reservering voldoende is voor uitvoering van die voorstellen. Ten aanzien van de Hofstra-voorstellen wordt in de brief van 30 november (de eerste brief gaat niet in op de budgettaire aspecten) voor een aantal alternatieven een kostenberekening gemaakt. Bij ongewijzigde invoering van de Hofstra-voorstellen bij 4% inflatie is de budgettaire ruimte die thans aanwezig is toereikend om de voorstellen te kunnen uitvoeren en — na verloop van tijd — zelfs een dekkingsoverschot te creëren (gegeven alle voorbehouden die bij dergelijke berekeningen moeten worden gemaakt). Daarbij is er wel vanuit gegaan dat de zelfstandigenaftrek zal vervallen en dat de daaruit vrijkomende middelen als dekking voor de Hofstra-voorstellen zullen worden aangewend. Bij 6% inflatie resulteert in de eerste twee jaren een dekkingstekort, daarna een — overigens vrij gering — overschot.

Bij langere overgangstermijnen dan de door Hofstra voorgestelde 5 jaar (voor de hypotheekrente) verslechtert het budgettaire plaatje aanzienlijk. Bij een overgangstermijn in de sfeer van de hypotheekrente van 15 jaar en van de consumptieve rente van 5 jaar treden dekkingstekorten op die variëren van f. 0,4 tot f. 1 mrd. in de aanvangsjaren (bij 4 resp. 6% inflatie) en uiterst minime dekkingsoverschotten bij volledige werking van het stelsel-Hofstra. Bij een overgangstermijn van 10 jaar voor de hypotheekrente zal dat allemaal wat minder zijn. Het spreekt voor zich dat wanneer de beperking van de hypotheekrente-af trek niet of slechts zeer ten dele wordt ingevoerd de budgettaire lasten zeer groot worden.

Hierbij dient wel te worden bedacht dat het kabinet zelf de budgettaire basis voor invoering van de Hofstra-voorstellen aanzienlijk heeft versmald en daarmee ook de mogelijkheden heeft ondergraven om de overgangstermijnen ruimer te stellen dan Hofstra voorstelt. Zoals bekend is immers bij de begroting 1979 bijna de helft van het voor de inflatieneutrale belastingheffing gereserveerde bedrag (nl. f. 550 mln. van de gereserveerde f. 1,2 mrd.) aangewend als structurele dekking voor andere uitgaven. Bij de parlementaire behandeling van het belastingplan 1979 is van diverse zijden gewezen op het gevaar dat daar-

mee de invoering van de Hofstra-voorstellen waarschijnlijk ernstig zou worden bemoeilijkt 8).

Conclusie

De noodzaak tot invoering van de Hofstra-voorstellen moet naar het oordeel van het kabinet worden beoordeeld vanuit de huidige situatie. Het kabinet wijst erop dat het bestaande stelsel tal van maatregelen en faciliteiten kent die de scherpe kantjes van het nominalistische stelsel van belastingheffing afhalen. Bovendien, zo wordt gesteld, mag worden aangenomen dat in ieder geval een deel van „de deelnemers aan het

economische verkeer” bij zijn handelen incalculeert op welke wijze bij de belastingheffing met de inflatie (geen) rekening wordt gehouden 9). Dat moge zo zijn, maar dat neemt niet weg dat deze argumenten natuurlijk al bekend waren voordat de opdracht aan Hofstra werd gegeven. Van Amelsvoort zei hierover in oktober vorig jaar bij de financiële beschouwingen: „die argumenten kunnen bezwaarlijk doorslaggevend, zijn, anders had men de opdracht niet moeten verstrekken” 10). Uit het voorgaande kan de conclusie worden getrokken dat het huidige kabinet een scala van economische, budgettaire en uitvoeringstechnische obstakels heeft opgeworpen om de Hofstra-voorstellen maar

niet te hoeven uitvoeren. De kracht van de daarbij gehanteerde argumenten is echter zodanig dat bij mij de indruk niet is weggenomen dat met name politieke c.q. electorale overwegingen de doorslag hebben gegeven bij het uiteindelijke negatieve oordeel van het kabinet.

A. G. J. Haselbekke

8) O.a. Van Rooijen wees op dit aspect. Zie Handelingen Tweede Kamer, zitting 1978-1979, nr. 12, blz. 2164 en 2173.

9) Kamerstuk 14 932, nr. 4, blz. 4 en 5.

10) Handelingen van de Tweede Kamer, zitting 1979-1980, nr. 2, blz. 197.